

UDK 314
Pregledni članak
Primljen 18. 6. 2010.
Prihvaćen 15. 11. 2011.

SABINA GALEKOVIĆ

Gornje Prekrižje 50
HR-10 000 Zagreb
sabina.galekovic@zg.t-com.hr

PROMJENE U OBRAZOVNOJ STRUKTURI ŽENSKOGA STANOVNIŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ OD 1961. DO 2006. GODINE

U radu se analizira obrazovna struktura ženskoga stanovništva u Hrvatskoj od 1961. do 2006. godine. Cilj ovoga rada nije bio prikazati samo statističke podatke o obrazovnoj strukturi, već i socijalne čimbenike koji su, kako u navedenom razdoblju, tako i općenito utjecali na obrazovanje ženskoga stanovništva u Hrvatskoj.

Iako su razlike u obrazovnom postignuću bile oduvijek naočigled vidljive, većina se istraživanja o nejednakosti obrazovnih postignuća bavila ponajviše klasom, a tek se u posljednjih desetak godina počela istraživati rodna nejednakost.

Na postotak obrazovanoga ženskoga stanovništva najviše utječu: društvena klasa, kulturna depriviranost, brak, rađanje djece, briga o djeci, neravnomjerno raspoređeni kućanski poslovi. Razlike između žena i muškaraca prema razini obrazovanja najočitije su u osnovnom obrazovanju i manje u srednjem obrazovanju. Potrebno je napomenuti kako su unutar struktura višega i visokoga obrazovanja također vidljive razlike u spolnoj strukturi. Tijekom četrdesetak godina došlo je do ujednačivanja u spolnoj strukturi u višem i visokom obrazovanju te je razlika između žena i muškarca prema popisu iz 2001. godine iznosila samo 1,6 % više.

Ključne riječi: obrazovanje, promjene u obrazovanju, obrazovna struktura, utjecaji na obrazovanje žena, kulturna depriviranost, kulturni kapital, brak

Uvod

Analizirat će se obrazovna struktura ženskoga stanovništva u Hrvatskoj od 1961. do 2006. godine da bi se na osnovi statističkih podataka o obrazovnoj strukturi utvrdili socijalni čimbenici koji su, kako u navedenom razdoblju, tako i općenito utjecali na obrazovanje ženskoga stanovništva.

Budući da je oduvijek bilo više obrazovanih muškaraca, žene su vrlo često zbog toga bile diskriminirane. U prošlosti se do novih znanja dolazilo puno sporije pa je stoga generacijski prijenos stjecanja znanja (osobito u ruralnim sredinama) bio dovoljan kako bi se steklo određeno zanimanje. U moderno doba, kada se svakodnevno dolazi do novih spoznaja koja su nužna za obavljanje svakoga posla, nije dovoljan samo generacijski prijenos znanja ili stjecanje osnovnoga obrazovanja. Zato ne začuđuje što dolazi i do obrnutoga procesa socijalizacije u kojem mladi uče starije.

Obrazovanje je jednostavno aspekt socijalizacije, te uključuje stjecanje znanja i učenje vještina. Namjerno ili nenamjerno, obrazovanje često utječe i na stvaranje uvjerenja i moralnih vrijednosti (Haralambos i Holborn 2002). Obrazovanje možemo definirati i kao način specijalizacije za obavljanje složenoga rada te je ono najznačajniji čimbenik koji potiče transfer radne snage iz poljoprivrednih djelatnosti u nepoljoprivredne. Sukladno procesima modernizacije i sve većoj industrijalizaciji, obrazovanje je postalo prijeko potrebno na svim područjima rada.

Potrebe žena da se uključe na tržište rada prisilile su ih na postizanje više razine obrazovanja ne bi li tako postale konkurentne većemu postotku obrazovanih muškaraca. Na taj način žene postaju dio ekonomski aktivnoga stanovništva.¹ Sve se više žena obrazuje, a time i mijenja svoje stavove i vrijednosti koje poslije one prenose na svoju djecu. Tako se polako, ali sigurno iskorjenjuju patrijarhalne obitelji u kojima su žene potlačene, lišene obrazovanja jer su “manje inteligentne”. Kako se takvo stanje u sve većoj mjeri mijenja, uskoro ćemo imati gotovo jednak udio obrazovanih žena i muškaraca. Ako, kao što je Foucault (1994) rekao, “znanje generira moć”², tada sve brojnije obrazovane žene stječu sve više moći u svim segmentima društva. Poglavlja koja slijede opisuju trenutačno stanje i promjene koje su se događale između 1961. i 2006. godine.

---

¹ Ekonomski aktivno stanovništvo obuhvaća: sve zaposlene osobe, sve osobe koje obavljaju određeno zanimanje, ali nisu u radnom odnosu te nezaposlene osobe u određenom razdoblju.

² Foucault (1994) objašnjava da ljudi upravljaju drugima i samima sobom na temelju znanja koje posjeduju.

1. Utjecaji na obrazovanje žena

Iako su razlike u obrazovnom postignuću bile oduvijek naočigled vidljive, većina se prvih istraživanja³ o nejednakosti obrazovnih postignuća bavila ponajviše klasom, a tek se u posljednjih desetak godina počela istraživati rodna nejednakost.

Na postotak obrazovanoga ženskoga stanovništva najviše utječu: društvena klasa, kulturna depriviranost, brak, rađanje djece, briga o djeci, neravnomjerno raspoređeni kućanski poslovi. Neki su autori, poput J. W. B. Douglasa (1964), iznijeli tezu da se u nekim obiteljima ne izdvajaju ista sredstva za obrazovanje sinova i kćeri. Oni smatraju kako se na obrazovanje sinova troši više novaca nego na obrazovanje kćeri. Iako ta teza nije dokazana istraživanjem, držimo kako ju mnoge činjenice, poput rijetkoga slanja i poticanja djevojčica na obrazovanje u prošlosti, potkrepljuju.

1.1. Kulturna depriviranost

Istraživanja klasnih nejednakosti koja su provedena još 1980. u Engleskoj i Walesu na uzorku od 8579 muškaraca pokazuju kako društvena klasa iz koje pojedinac potječe uvelike određuje razinu znanja koju će pojedinac postići. Stoga, što je viša društvena klasa, vjerojatno će biti i viša razina obrazovnoga postignuća. Velika je manjkavost navedenoga istraživanja u tom što uopće nije obuhvaćena ženska populacija, već se rezultati generaliziraju na oba spola. Do sada nisu provedena dodatna istraživanja koja bi obuhvatila i žensku populaciju.⁴

Iako podaci pokazuju kako Hrvatska po siromaštvu ne odudara od prosjeka zemalja u Europskoj uniji⁵ (sa stopom od oko 18 % rizika za siromaštvo), mnogi se Hrvati smatraju siromašnima (što je za sada dokazano tek malim brojem anketa u medijima), odnosno u svojoj percepciji stvarnosti stvaraju sliku o sebi samima kao o radnicima niže klase koji su kao pojedinci u potpunosti onemogućeni promijeniti situaciju u kojoj se nalaze. Takav osjećaj nemoći i neuspjeha stvara nepovoljnu okolinu unutar obiteljskoga okruženja u kojem se, u većini slučajeva, stvara takozvano kulturno deprivirano dijete koje ne stječe važne vještine, stajališta i vrijednosti prijeko potrebna za visoko postignuće u obrazovanju. Njegova okolina nije pogodena siromaštvom samo u ekonomskom nego i u kulturnom pogledu.

---

³ Jedno od najtemeljitijih istraživanja klasnih nejednakosti proveli su Halsey, Heath i Ridge osamdesetih godina 20. stoljeća na uzorku od 8529 muškaraca rođenih između 1913. i 1952. te obrazovanih u Engleskoj i Walesu (Haralambos i Holborn 2002).

⁴ O istraživanjima odnosa klase i obrazovnoga postignuća više Haralambos i Holborn 2002.

⁵ Stopa siromaštva zemalja EU-a kreće se od 10 % do najviše 23 %.

Takvo stanje svijesti više utječe na žene koje sve ranije prihvaćaju situaciju u kojoj se nalaze te prekidaju obrazovanje kako bi započele raditi, odnosno zarađivati novac.

Iako danas težimo školstvu koje svima pruža jednake šanse, mnogi nisu u mogućnosti obrazovati se zbog dvaju usko povezanih razloga koji ih sputavaju – kulturne depriviranosti i stvarne neimaštine. Unatoč navedenom, slika obrazovne strukture ženskoga stanovništva sve je povoljnija, jer se dolazi do spoznaje kako se višom naobrazbom dobiva bolje plaćeni posao.

1.2. Kulturni kapital

Iako istraživanje koje su proveli Ball i drugi u Velikoj Britaniji nije ustanovilo da su roditelji iz radničke klase išta manje zainteresirani za obrazovanje svoje djece od roditelja iz srednje klase, činjenica je kako djeca iz radničke klase u manjoj mjeri postižu visoko obrazovanje.⁶

U Hrvatskoj 92,2 % stanovništva nema završeno više ili visoko obrazovanje,⁷ a ono je najčešće preduvjet za stjecanje *kulturnoga kapitala*, kako ga naziva Pierre Bourdieu (Haralambos i Holborn 2002). Kulturni kapital ima najvišu vrijednost, a reproducira se školskom naobrazbom i obiteljskim odgojem. Budući da ekonomski kapital čini temelj za stvaranje kulturnoga kapitala, ljudi bez financijskih sredstava nisu u mogućnosti steći kulturni kapital. Kulturnim kapitalom roditelji utječu na to koju će školu njegovo dijete pohađati ili ne pohađati.⁸

1.3. Brak

Sve je češći trend odgađanja sklapanja braka. On se može djelomično objasniti činjenicama do kojih su došli Christine Delphy i Diana Leonard (Haralambos i Holborn 2002) u istraživanju o iskorištavanju u obitelji. Podaci pokazuju kako muškarci vrlo malo pridonose radu svoje supruge u kućanskim poslovima i kako je većina tek ponekad spremna u određenoj mjeri pomoći

---

⁶ Istraživanje o zanimanju roditelja za djetetovo obrazovanje (konkurentna prednost i roditeljski izbor) koje su provodili Ball i dr. od 1991. do 1994. u Velikoj Britaniji, provedeno je u 15 škola kojima su obuhvaćene škole pod nadzorom lokalnih školskih vlasti i subvencionirane škole. Škole su smještene u različitim područjima, a žitelji su većinom pripadali srednjoj klasi (Haralambos i Holborn 2002).

⁷ Podaci dobiveni iz DZS na temelju popisa stanovništva 2001. godine.

⁸ Bourdieu (Haralambos i Holborn 2002) razlikuje tri procesa u kojima se stvara kulturni kapital: inkorporiranje – pounutarnjenje, usvajanje kulturnoga kapitala koje u pojedinca nije uvijek svjesno (npr. u djetinjstvu); objektiviranje – kupovanje umjetničkih djela (kulturni je kapital ovdje usko povezan s ekonomskim kapitalom) i institucionaliziranje – odnosi se na školsku spremu koja je svjedodžba za kulturnu kompetenciju.

supruzi koja radi ili se još k tomu školuje. To je samo jedan od razloga zbog kojega sve veći broj žena nastavlja obrazovanje te nakon toga gradi karijeru bez stupanja u brak, jer znaju da su obrazovanje i karijera muškaraca i dalje u prvom planu. Nadalje, studije pokazuju da se količina vremena koje žene troše na kućanske poslove nije smanjila ni u 21. stoljeću. One svakodnevno rade dvostruko više od muškaraca. Razlog je tomu što muškarci ne smatraju kako je obavljanje kućanskih poslova njihova dužnost. Muškarcima tako ostaje puno više slobodnoga vremena za obrazovanje i stvaranje karijere.⁹

2. Značajke obrazovne strukture stanovništva u Hrvatskoj

Obrazovnu strukturu stanovništva moguće je promatrati prema dvama osnovnim obilježjima stanovništva: pismenosti i školskoj spremi.

U Hrvatskoj se od 1981. tijekom popisa stanovništva prikupljaju podaci o pismenosti za osobe starije od 10 godina, dok se podaci o školskoj spremi prikupljaju još od vremena poslije Drugoga svjetskoga rata, i to za osobe starije od 15 godina.

Tablica 1 pokazuje da je 1971. u Hrvatskoj bilo 9 % nepismenoga stanovništva, a od navedenoga su broja samo jedna četvrtina bili muškarci. Dakle, žene su činile tri četvrtine ukupno nepismenoga stanovništva. Stopa se nepismenosti do 2001. smanjila, doduše na 1,8 %, ali se još uvijek ne može govoriti o beznačajnom minimumu. Iako mnoge države zapadne Europe više ne postavljaju pitanje o pismenosti, u Hrvatskoj će ga i u budućim popisima stanovništva trebati postavljati (Pokos 2005).

Tablica 1. Nepismeno stanovništvo Hrvatske starije od 10 godina (1971, 1981, 1991. i 2001. godine)

Godina	Ukupan broj nepismenih	Udio starijih od 10 god., %	Udio nepismenih žena u ukupnom broju nepismenih, %	Udio nepismenih žena starijih od 50 godina u ukupnom broju nepismenih, %
1971.	338 518	9	75	55,3
1981.	219 648	5,6	78,8	66,1
1991.	127 438	3	81,7	74,9
2001.	69 777	1,8	81,8	73,5

Izvor: Pokos 2005.

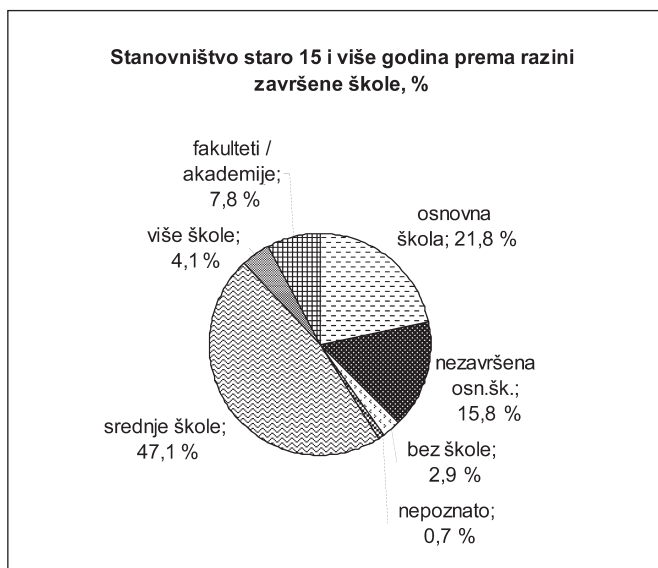
⁹ Istraživanje provedeno o spolnoj raspodjeli kućanskih poslova (Haralambos i Holborn 2002).

Popis stanovništva 2001. godine s rezultatima obrazovne strukture stanovništva prema razini završene škole razočarao je mnoge te ponukao tek manji broj znanstvenika na njihovu ozbiljniju analizu.

Na obrazovnu strukturu stanovništva utjecalo je i iseljavanje povezano uz posebne oblike ratom izazvanih prisilnih migracija (prognanici i izbjeglice), kao i nastavak odljeva ponajprije mladih obrazovanih ljudi zbog gospodarske recesije u zemlji (Wertheimer-Baletić 2001).

Na slici 1, na kojoj je prikazano stanovništvo starije od 15 godina prema razini završene škole, vidljivo je kako gotovo polovica Hrvata (47,06 %) ima završenu srednju školu. Brojke zasigurno ne bi bile alarmantne kada udio stanovništva sa završenim fakultetom i akademijom ne bi iznosio tek 7,82 %, a s višom školom 4,08 %, dodajući k tomu i činjenicu kako jedna petina ukupnoga stanovništva ima samo završenu osnovnu školu.

Slika 1. Stanovništvo starije od 15 godina prema razini završene škole, %

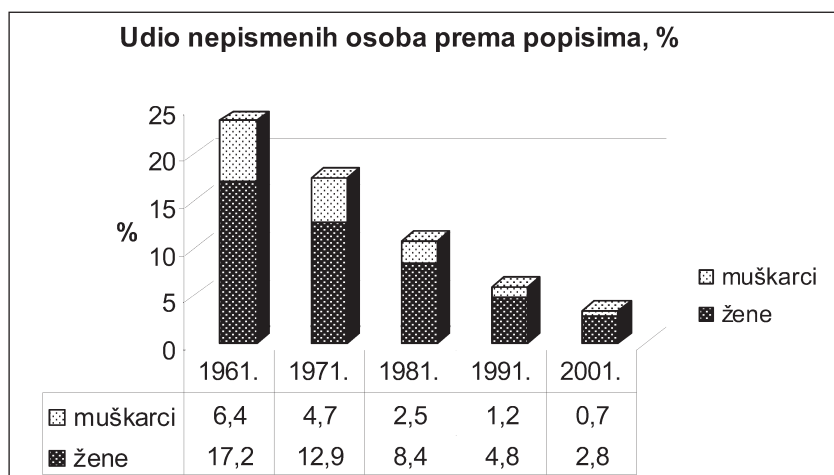
Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008.
Popis stanovništva 2001.

3. Razlike u obrazovnoj strukturi stanovništva prema spolu

Na slici 2 prikazan je udio nepismenih osoba od 1961. do 2001; iz nje je vidljivo kako je među nepismenim stanovništvom na početku promatranoga

razdoblja bilo 17,2 % žena, odnosno gotovo tri puta više od udjela nepismenih muškaraca. Popisi provedeni svako desetljeće prikazuju drastično smanjenje udjela nepismenih žena u ukupnom broju stanovništva te je 2001. udio nepismenih žena iznosio tek 2,8 %. No, još uvijek postoji četverostruka razlika između broja nepismenih žena i nepismenih muškaraca. Smanjenje udjela nepismenih žena određeno je socijalnim čimbenicima koji su detaljnije prikazani u prethodnim poglavljima.

Slika 2. Udio nepismenih osoba prema popisima, %, 1961–2001.

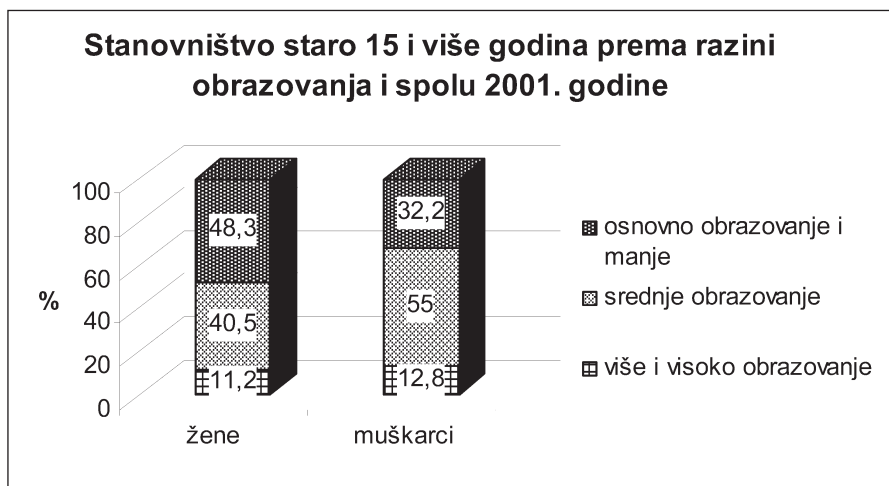

Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008. Popis stanovništva 2001.

Podaci iz 2001. godine o obrazovnoj strukturi stanovništva pokazuju kako je nejednakost između obrazovanih žena i muškaraca mnogo manje izražena nego prije četrdesetak godina. Razlika je najmanja između žena i muškaraca s višom i visokom stručnom spremom, pri čemu je udio žena porastao za 1,6 %. U srednjem je obrazovanju udio žena za 15 % manji od udjela muškaraca, dok se u osnovnom obrazovanju i manje opaža najveća razlika –16,1 % veći udio žena (slika 3).

Analizom podataka stanovništva prema razini obrazovanja, dobi i spolu vidljiv je sve veći porast mladih žena koje završavaju srednje, više i visoko obrazovanje. Odnosno, među ženama iznad 50. godine najmanji je udio visokoobrazovanih. Također, sukladno tomu, žene starije od 50 godina čine 73,5 % cjelokupnoga nepismenoga stanovništva, odnosno 89,9 % svih nepismenih žena.

Slika 3. Stanovništvo starije od 15 godina prema razini obrazovanja i spolu 2001. godine

Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008. Popis stanovništva 2001.

Utjecaj na relativno povećanje udjela žena u nepismenom stanovništvu, među ostalim, ima dulji životni vijek žena od muškaraca za prosječno 7 godina.¹⁰ Stoga, iako su u dobi do 45. godina žene obrazovanije na području višega obrazovanja i imaju manji udio nepismenih, potreban je još dulji niz godina dok ne izumru ostarjele generacije žena (Pokos 2005).

U tablici 2 prikazano je stanovništvo prema razini obrazovanja, dobi i spolu prema popisu iz 2001. godine. Od 100 žena u dobi od 15. do 24. godine njih 41 % imalo je završenu osnovnu školu i manje, dok se u dobi od 25. do 34. godine taj broj smanjuje na čak 18,3 %. Odnosno, u toj je dobi bilo najviše obrazovanih žena: njih 19,7 % imalo je više i visoko obrazovanje, što je za 6 % više od muškaraca iste dobi. U dobi od 35. do 44. godine još uvijek imamo visokih 17,5 % visokoobrazovanih žena. Dobne skupine koje obuhvaćaju žene od 25. do 45. godine, prikazuju veću obrazovanost žena na svim razinama. Unutar dobne skupine od 45. do 54. godine vidljive su negativne promjene u obrazovnoj strukturi te je postotak obrazovanih žena sve manji u svim starijim prikazanim dobnim skupinama. Među ženama od 54. do 64. godine bilo je 10,1 % visokoobrazovanih, što je čak za 5,9 % manje od prethodne dobne skupine. Postoci obrazovanosti u starijim su dobnim skupinama još više zabrinjavajući te je među ženama starijima od 85 godina najmanji udio visokoobrazovanih (2,4 %).

¹⁰ Ostali su utjecaj na relativno povećanje udjela starijih žena navedeni u sljedećim poglavljima.

Budući da u Hrvatskoj imamo ubrzani proces starenja stanovništva i vrlo visok stupanj ostarjelosti, promjene u obrazovnoj strukturi žena svaka-ko će se odvijati sporije zbog jednakoga udjela starijega i mladoga ženskoga stanovništva.¹¹ Udio stanovništva mlađega od 14 godina iznosi 17 %, a udio stanovništva starijega od 65 godina iznosi 15,6 %.¹² Dodaju li se tomu projekcije dobnoga sastava stanovništva koje je izradio Populacijski odsjek UN-a, predviđa se da će do 2050. godine udio stanovništva Hrvatske mlađih od 14 godina biti smanjen, a udio stanovništva starijih od 65 godina čak dvostruko veći od udjela mladoga stanovništva (Živić i dr. 2005).

Tablica 2. Stanovništvo prema razini obrazovanja, dobi i spolu prema popiu iz 2001.

Razina obrazovanja	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci
	Dob 15–24		Dob 25–34		Dob 35–44	
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Osnovno i manje	41,0	42,2	18,3	17,7	27,4	20,1
Srednje	56,5	56,3	61,9	68,6	55,1	64,0
Više i visoko	2,5	1,4	19,7	13,7	17,5	15,9
	Dob 45–54		Dob 55–64		Dob 65–74	
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Osnovno i manje	41,6	25,3	65,7	37,3	81,7	52,5
Srednje	42,4	57,6	24,1	46,2	13,6	34,9
Više i visoko	16,0	17,1	10,1	16,5	4,7	12,7
	Dob 75–84		Dob 85+			
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0		
Osnovno i manje	86,3	61,4	88,6	68,5		
Srednje	10,9	25,2	9,0	22,7		
Više i visoko	2,8	13,4	2,4	8,8		

Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008. Popis stanovništva 2001.

¹¹ Dobna struktura za ocjenu dosegnute razine demografskoga starenja analizira se podjelom na: mlado stanovništvo (do 19 godina), zrelo stanovništvo (od 20 do 59 godina) i staro ili staračko stanovništvo (60 godina i više).

¹² Podaci prema popisu stanovništva 2001. godine. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008. DZS.

4. Promjene u obrazovnoj strukturi ženskoga stanovništva

Djevojčice su dugo pokazivale bolji uspjeh od dječaka u prvim godinama školovanja. No, dječaci su ih u većini slučajeva nakon šesnaeste godine prestigli. Zadnjih godina sve više dolazi do obrnutoga procesa u gotovo svim područjima obrazovanja (Haralambos i Holborn 2002).¹³

Sve veću zastupljenost žena na svim područjima rada, a tako i u obrazovanju, možemo objasniti sve većim udjelom obrazovanih žena, ali i činjenicom sve većega udjela žena u ukupnom stanovništvu. Koeficijent maskuliniteta živorođene djece između 2001. i 2005. godine iznosio je 105,7, odnosno na 100 djevojčica rođeno je 105,7 dječaka. Osim diferencijalnoga nataliteta, na razvoj spolne strukture utječe i diferencijalni mortalitet koji je jedan od razloga što se udio muškaraca ne povećava. Prosječna stopa mortaliteta između 1996. i 2005. godine za žensko je stanovništvo iznosila 10,9 %, a stopa mortaliteta muškoga stanovništva 12,2 %. Veća biološka otpornost ženske djece u najranijoj dobi glavni je razlog višoj stopi mortaliteta muške djece. Veći broj poginulih i nestalih muškaraca tijekom Domovinskoga rata, i to ponajviše u dobnim skupinama od 35. do 39. godine i od 40. do 44. godine, utjecao je na smanjenje udjela muškaraca u ukupnom broju stanovnika. Iako nije moguće u potpunosti sagledati utjecaj iseljavanja na promjene spolne strukture, ono zasigurno ima posljedica na spolnu strukturu. Potrebno je još nadodati kako žene u prosjeku žive 7 godina duže od muškaraca, a kao glavni razlog tomu navodi se teži fizički rad muškaraca (Pokos 2007).

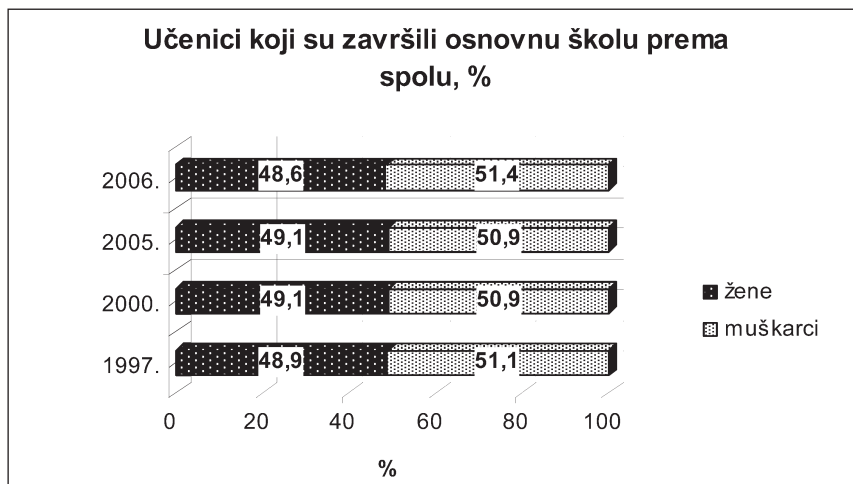
4.1. Promjene u obrazovnoj strukturi ženskoga stanovništva s obzirom na završenu osnovnu i srednju školu

Na slici 4 prikazana je spolna raspodjela učenika u postocima koji su završili osnovnu školu od 1997. do 2006. Iako navedeno razdoblje obuhvaća tek 9 godina mogućnosti usporedbe, vidljivo je kako su postoci stagnirali, odnosno 1997. godine osnovnu je školu završilo 48,9 % žena i 51,1 % muškaraca, dok je 2006. uslijedila tek neznatna promjena od 0,3 %.

---

¹³ Istraživanje je provedeno 1997. godine u Velikoj Britaniji na djevojčicama i dječacima u dobi od 7, 11, 14 i 16 godina. Rezultati su dobiveni obradom testova nacionalnoga nastavnoga programa na kraju školske godine (Haralambos i Holborn 2002).

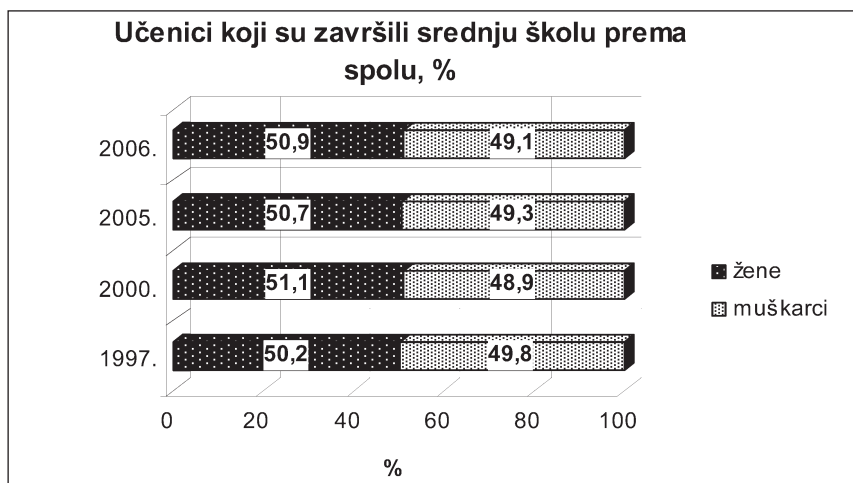
Slika 4. Učenici koji su završili osnovnu školu prema spolu, %, 1997–2006.

Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008. Popis stanovništva 2001.

U istom su razdoblju nastale promjene u postotku učenika koji su završili srednju školu. Udio žena sa završenom srednjom školom 1997. godine bio je veći od 50 % te i nadalje bilježi rast od 0,7 %, dok je udio muškaraca sa završenom srednjom školom do 2006. godine pao za 0,7 % (slika 5).

Slika 5. Učenici koji su završili srednju školu, %, 1997–2006.

Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008. Popis stanovništva 2001.

Analizom tablice 3 s obzirom na udio učenika koji su završili srednju školu prema vrsti srednje škole u školskoj godini 2005/2006, vidljive su razlike u spolnoj strukturi. 62,7 % žena sa završenom gimnazijom nadmašuje tek 37,3 % muškaraca sa završenom gimnazijom, što će dakako dovesti do smanjenoga udjela muškaraca koji će se upisati na visoka učilišta kojima je gimnazija preduvjet. Istodobno 47,7 % muškaraca sa završenim tehničkim i njima srodnim srednjim školama osigurat će dovoljan broj muškaraca na visokim učilištima te fakultetima na području inženjerstva i inženjerskoga obrta gdje su oni zastupljeni s visokih 86,7 %.¹⁴

Tablica 3. Učenici koji su završili srednju školu prema vrsti srednje škole u školskoj godini 2005/2006.

	Spol, %	
	žene	muškarci
Ukupno	50,9	49,1
Gimnazije	62,7	37,3
Tehničke i srodne	52,1	47,9
Umjetničke	71,7	28,3
Industrijske i obrtničke	37,5	62,5
Srednje škole za mladež s teškoćama u razvoju	40,5	59,5

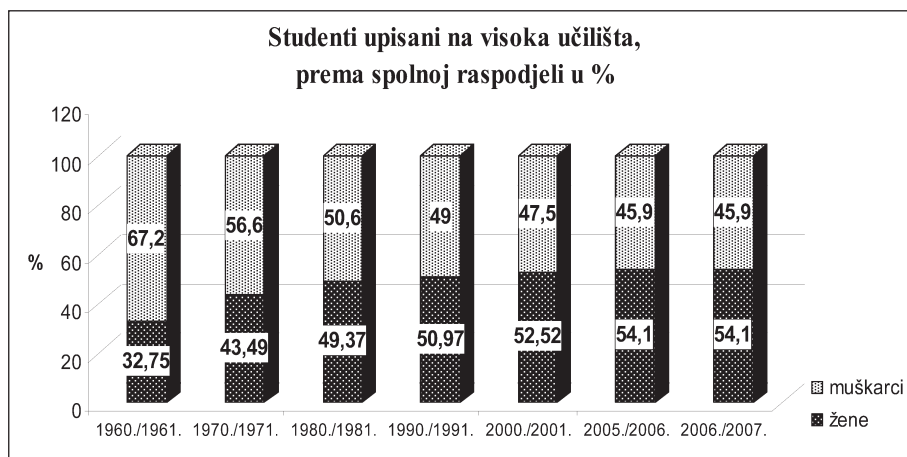
Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008.

4.2 Promjene u obrazovnoj strukturi ženskoga stanovništva prema broju studenata upisanih na visoka sveučilišta i studenata koji su diplomirali

Na slici 6 koja prikazuje spolnu raspodjelu studenata upisanih na visoka sveučilišta prikazane su promjene u spolnoj raspodjeli između 1960/1961. i 2006/2007. godine. Tako je akademske godine 1960/1961. na visoka učilišta bilo upisano samo 32,75 % žena i 67,2 % muškaraca. U sljedećem promatranom razdoblju od 10 godina značajno je veći broj upisanih žena. Promatrano u postocima, razlika iznosi visokih 10,74 %. Jednak broj žena i muškaraca upisan je na visoka sveučilišta između 1980. i 1990. godine, nakon čega slijedi sve veći broj upisanih žena.

¹⁴ Podaci prema broju studenata diplomiranih na visokim učilištima 2006. godine s obzirom na područje studija.

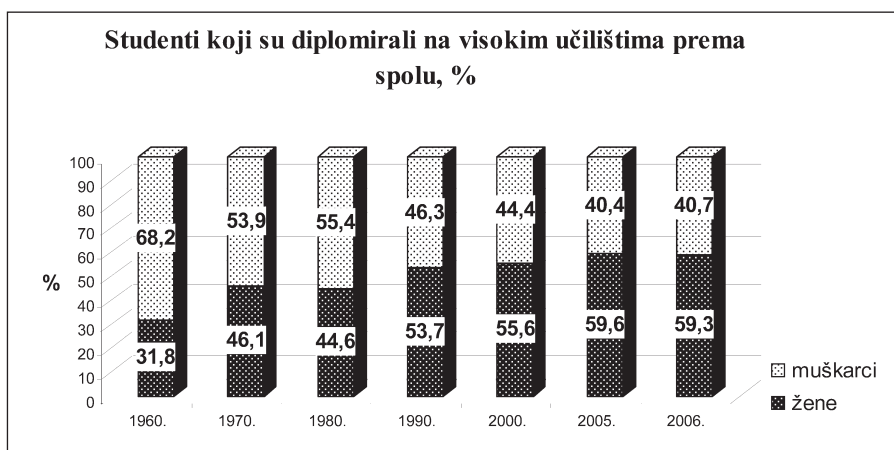
Slika 6. Studenti upisani na visoka učilišta prema spolu, %, između 1960/1961. i 2006/2007.

Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008.

Nastavlja se trend sve većega broja upisanih žena, a tako i onih koje su diplomirale (slika 7). Neki od razloga zašto manji broj muškaraca završava fakultet jesu: njihov kasniji ulazak u pubertet (u dobi studiranja), dok djevojke u toj dobi već završavaju s pubertetom, te veća upornost žena. Veći broj žena koje su diplomirale zasigurno osigurava veći broj žena koje će magistrirati i doktorirati.

Slika 7. Diplomirani studenti na visokim učilištima prema spolu, %, 1960–2006.

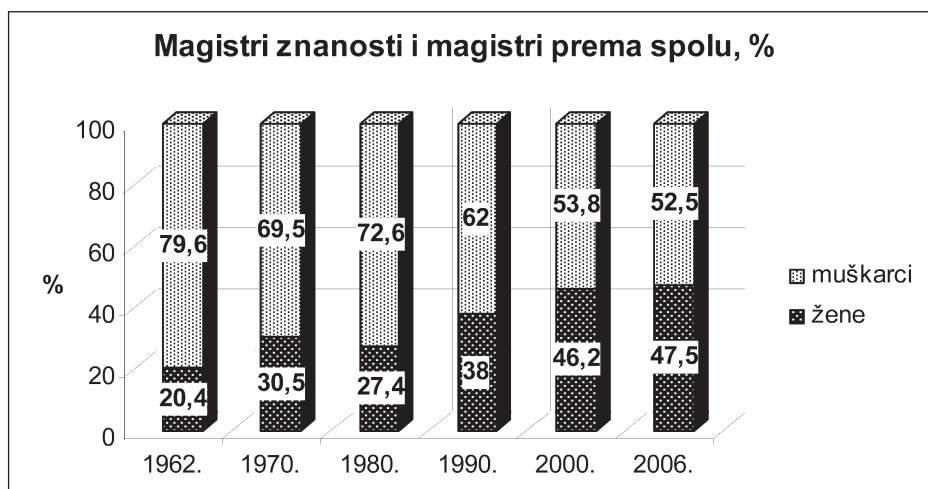

Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008.

4.3. Promjene u obrazovnoj strukturi ženskoga stanovništva s postignutim magisterijem i doktoratom

Slika 8 prikazuje više nego dvostruki porast udjela žena kao magistara znanosti i magistara od 1962. do 2006. Udio žena s magisterijem 1962. godine iznosio je 20,4 %, a do 1970. narastao je na 30,5 %. U sljedećih 10 godina neznatno pada za 3,1 % te ponovno raste za približno 10 % po desetljeću. U prvih 6 godina 21. stoljeća udio žena s magisterijem i doktoratom približava se udjelu muškaraca s magisterijem i doktoratom.

Slika 8. Magistri znanosti i magistri prema spolu, %, 1962–2006.

Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008.

Budući da se u Hrvatskoj započelo sa sustavom obrazovanja prema Bolonjskoj deklaraciji koji omogućuje diplomiranim studentima po starom programu¹⁵ (diplomski studij u trajanju od 4 godine) upis na poslijediplomski doktorski studij bez prethodno završenoga dosadašnjega magisterija, izjednačava se postotak stanovništva sa završenim magisterijem i doktoratom.

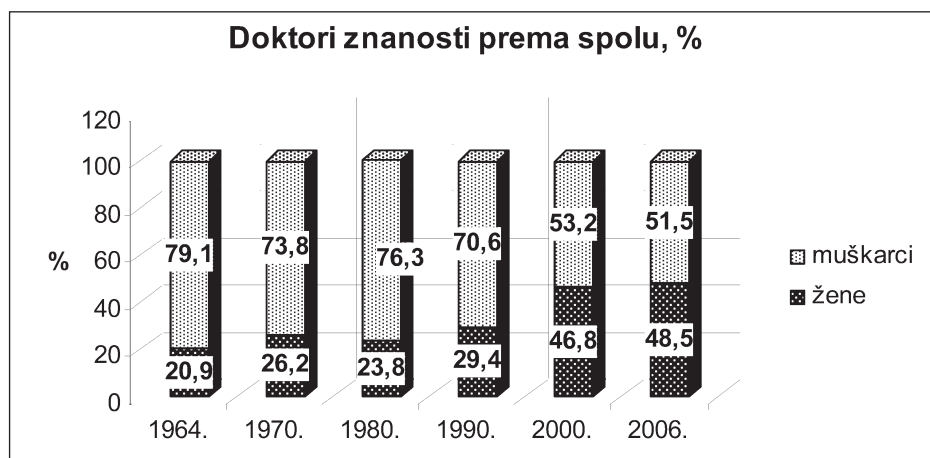
Udio se žena sa završenim doktoratom od 1964. do 2006. više nego udvostručio. Tako je 1960. godine udio žena koje su doktorirale iznosio 20,9

¹⁵ Prema starom programu diplomski je studij trajao 4 godine, dok prema bolonjskomu modelu studij traje 3 godine (nakon čega se stječe naziv prvostupnika) ili 5 godina, odnosno 3 + 2 (titula magistra struke).

%, dok se 2006. godine udio žena gotovo izjednačio s udjelom muškaraca te je iznosio 48,5 % (slika 9).

No, još uvijek je potreban porast, kao što se dogodio na području srednjega obrazovanja, kako bi se izjednačio udio muškoga i ženskoga stanovništva s najvišim stupnjem obrazovanja. Budući da žene nakon diplomiranja često ulaze u brak i rađaju djecu, pa se više posvećuju odgoju djece i održavanju kućanstva,¹⁶ one imaju manje vremena koje mogu posvetiti znanstvenomu radu, pa se zbog toga teže odlučuju za magisterij i doktorat. Navedene činjenice zasigurno će i dalje činiti razliku među spolovima, dajući muškarcima lakši put do postizanja znanstvenih titula.

Slika 9. Doktori znanosti prema spolu, %, 1964–2006.

Izvor: DZS. Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008. Zagreb, 2008.

Zaključak

Unutar obrazovne strukture ženskoga stanovništva između 1961. i 2006. dogodile su se mnogobrojne pozitivne promjene. Iako je na početku promatranoga razdoblja udio ženskoga stanovništva u ukupnom broju nepismenih iznosio 75 %, a 2001. godine 81,8 %, detaljnijom analizom prema dobnim skupinama uvidjeli smo kako žene starije od 50 godina čine većinu (73,5 %) u ukupnom broju nepismenoga stanovništva. Budući da su u Hrvatskoj diferencijalni natalitet i mortalitet, mortalitet dojenčadi te migracije stvorili

¹⁶ Istraživanje o eksploataciji u obitelji koje su provele Christine Delphy i Diana Leonard (Haralambos i Holborn 2002).

neravnotežu u spolnoj strukturi stanovništva, udio je žena u starijoj dobi veći je od udjela muškaraca. Razlike između žena i muškaraca prema razini obrazovanja najočitije su u osnovnom obrazovanju i manje te u srednjem obrazovanju. Potrebno je napomenuti kako su unutar struktura višega i visokoga obrazovanja također vidljive razlike u spolnoj strukturi. Tijekom četrdesetak godina došlo je do ujednačivanja u spolnoj strukturi na području višega i visokoga obrazovanja te je razlika između žena i muškarca prema popisu iz 2001. godine iznosila samo 1,6 % više. Na promjene u obrazovnoj strukturi ženskoga stanovništva utjecali su kulturni kapital, kulturna depri-viranost, patrijarhalni oblik obitelji, rana socijalizacija djevojčica te mnogi drugi čimbenici.

Neravnoteža u spolnoj strukturi, odnosno veći udio starijih žena u ukupnoj populaciji, određivat će još niz godina i obrazovnu strukturu i žena i općenito stanovništva u Hrvatskoj. Stoga možemo zaključiti da je globalni trend sve boljih obrazovnih postignuća žena ostavio posljedice i na stanovništvo Hrvatske, o čem svjedoče podaci iz 2001. koji pokazuju drastičan pad nepismenoga ženskoga stanovništva (2,8 %) te činjenica kako postotak muškaraca i žena u višem i visokom obrazovanju teži k izjednačivanju (11,2 % žena i 12,8 % muškaraca s višom i visokom stručnom spremom). No, sve se češće postavlja pitanje radi li se uistinu o boljim postignućima žena ili tek o slabijim postignućima muškaraca. Odgovor bi mogla dati tek dodatna istraživanja.

Literatura

- Douglas, J. W. B. 1964. *The Home and the School*. London: MacGibbon and Kee.
DSZ: <http://www.dsz.hr> (Pristupljeno 3. 4. 2010.)
- Foucault, Michel. 1994. *Znanje i moć*. Zagreb: Globus i Filozofski fakultet.
- Haralambos, Michael, Martin Holborn. 2002. *Sociologija. Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
- Pokos, Nenad. 2003. Metodološke promjene u popisima stanovništva. *Hrvatska revija* 3(1): 29–35.
- Pokos, Nenad. 2005. Glavne značajke obrazovne strukture stanovništva Hrvatske. U: *Stanovništvo Hrvatske – dosadašnji razvoj i perspektive*. Dražen Živić, Nenad Pokos, Anka Mišetić, ur. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar.
- Pokos, Nenad. 2007. Promjene spolne strukture stanovništva Hrvatske 1953.–2001. godine. U: *Zbornik radova 4. hrvatskog geografskog kongresa*. Dražen Živić, Nenad Pokos, Anka Mišetić, ur. Zagreb: Hrvatsko geografsko društvo.

- Wertheimer-Baletić, Alica. 2001. *Stanovništvo Hrvatske – Sadašnje stanje i buduće promjene*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Živić, Dražen. 1999. Promjene u dinamici i razmještanju prognaničko-izbjegličkog kontingenta u RH od sredine 1991. do sredine 1998. g. *Društvena istraživanja* 8(43/44): 767–791.
- Živić, Dražen. 2005. Izravni i migracijski demografski gubici tijekom srbijanske oružane agresije na Hrvatsku. U: *Stanovništvo Hrvatske – dosadašnji razvoj i perspektive*. Dražen Živić, ur. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar.
- Živić, Dražen, Nenad Pokos. 2005. Basic Demographic Processes in Croatia. *Hrvatski geografski glasnik* 67(1): 27–44.

Changes in the Educational Structure of the Female Population in Croatia from 1961 to 2006

From 1961 to 2006 there have been many positive changes in the educational structure of the female population. Although at the beginning of this period the share of the female population in the total number of illiterates was 75%, compared to 81.8% in 2001, a more detailed analysis by age group shows that women over 50 constitute a majority of 73.5% in the total number of the illiterate population. The differential birth rate and death rate, infant mortality and migration have created an imbalance in the gender structure of the population. The proportion of elderly women is greater than the share of men. Differences between men and women regarding the level of education are most evident in primary and secondary education. Also, differences in gender can be seen within the structure of tertiary education. Over a period of 40 years, there has been a conformation in the structure of gender in tertiary education and, according to the 2001 census, the difference between women and men was only 1.6 percentage points. Changes in the educational structure of the female population have been affected by cultural capital, cultural deprivation, the patriarchal structure of the family, early socialisation of girls and many other factors.

The imbalance in the gender structure, a relatively higher proportion of older women in the total population, will determine the educational structure of women and the population as a whole in Croatia for many years. Therefore, we can conclude that the global trend of better educational attainment of women has left consequences on Croatian society. But increasingly the question is whether these are the better achievements of women, or poorer achievements of men. The answer could only be provided by additional research.

Key words: education, changes in education, educational structure, the impact on women's education, cultural deprivation, cultural capital, marriage